

Laadukas toteutus valitaan suunnittelukilpailulla

”Ostaja valitaan kauneuskilpailulla”, huusi lehtiotsikko, kun tieto Palanderin tontin tulevasta kilpailusta tuli ensi kertaa julki (Hämeen Sanomat 10.4.2025). Vähän naureskelin, ja tunsin hieman myötähäpeääkin. Ensireaktion jälkeen aloin kuitenkin miettiä, miten avata sitä, että laadukasta suunnitelmaa kilpailun kautta haettaessa on kyse paljon muustakin kuin kauneudesta. Arkkitehdin näkökulmasta on selvää, että hyvän suunnitelman laatiminen on erittäin moniulotteinen prosessi, jota ei voi tiivistää pelkkään ulkonäköön. En voi kuitenkaan kiistää, etteikö myös ulkonäön suunnittelu olisi kokonaisuuden kannalta merkittävää, mutta onko kyse silloinkaan pelkästä kauneudesta?

Rakennus ei ihmisen tai esineen tavoin ole – ainakaan helposti – siirrettävissä paikasta toiseen. Uusi rakennus sijoittuu maisemaan osaksi jo olemassa olevaa laajaa kokonaisuutta, ja sen pitää ottaa ympäristönsä huomioon. Ulkonäön määrittämisen lisäksi on rakennukseen vähintään yhtä tärkeää suunnitella miellyttäviä ja toimivia tiloja. Jos koti näyttää ulkoa päin kauniilta, mutta sen sisällä ei ole hyvä elää, onko se hyvä koti? Ulkonäön ja tilallisen toimivuuden ohella on suunnittelussa huomioitava lukematon määrä muita asioita kuten toimivat rakenteet, ekologisuus, kestävyys, käytettävyys ja pihapiiri sekä useat rakentamiseen liittyvät lait ja säädökset. Nämä kaikki näkökulmat tullaan ottamaan huomioon laadukkainta toteutusta kilpailutontille valittaessa. Tässä artikkelissa en kuitenkaan voi pureutua tähän kaikkeen. Raotankin ovea siis vain sen suhteen, mitä näkökohtia suunnitelman laatimiseen ja arvioimiseen liittyy kaupunkikuvalliselta kannalta. Siitä näkökulmasta, mistä me kaupunkilaiset ja kaupungin käyttäjät rakennuksen tulemme kokemaan, vaikkamme koskaan edes astuisi tontille.

Yksi rakennussuunnittelun tärkeimmistä lähtökohdista on paikka. Hyvä suunnitelma on tehty paikan ehdoilla, ja hyvin suunniteltu uusi rakennus kunnioittaa ympäristöään. Uusi rakennus ei pyri nousemaan ylväänä muiden yläpuolelle ja vetämään kaikkea huomiota itseensä, vaan se toteutetaan maisemaan täydentämään vanhaa kokonaisuutta. Ympäristössään se saa kyllä olla muista poikkeava – se saa jopa halutessaan pyrkiä olemaan korttelin kaunein rakennus – mutta se ei saa tehdä sitä alentamalla muiden arvoa. Erityisen tärkeää tämä on silloin, kun ympäristö on merkittävä ja sillä on monenlaisia arvoja. Palanderin tontin laatukilpailussa, jossa haetaan historialliseen järvi- ja puistomaisemaan sijoitettavaa kohdetta täydentämään Suomen vanhimman sisämaakaupungin kaupunkikuvaa, on tämä seikka äärimmäisen tärkeä muistaa.

Hyvässä ja laadukkaassa suunnitelmassa on huomioitu se, miten rakennus kestää aikaa. Rakennusta suunniteltaessa ja muun muassa materiaaleja valittaessa ei tule ajatella vain sitä, miltä se näyttää uutuuttaan hohtavana. Hyvä suunnittelija miettii myös sitä, miten rakennus vanhenee. Saako se vanhetessaan iän mukanaan tuomaa arvokkuutta sen sijaan, että se hallitsemattomasti alkaa rapistua. Onko rakennus kaunis vielä 50 vuoden kuluttua? Entä sadan? Ihmisen elinikä on rajallinen, mutta rakennus voi kestää periaatteessa ikuisesti – tietenkin edellyttäen, että siitä ja sen osista huolehditaan, ja niitä tarvittaessa vaihdetaan. Nykyinen elinkaariajattelu on suhteellisen uutta, samoin ajatus huoltovapaudesta. Harva asia maailmassa on huoltovapaa, jos sen halutaan kestävän. Myös suhteellisen helppo korjattavuus ja muuntautumiskyky on syytä ottaa valinnoissa huomioon, mikä on tärkeää paitsi ulkonäön kestävyuden myös ekologisuuden kannalta.

Entä se kauneus? Vaikka ulkonäön arviointi ruma-kaunis-akselilla on vaikeaa ja joskus myös ongelmallista, on arkkitehdinkin myönnettävä, että myös kauneus on arvo. Itse ainakin myönnän pitäväni kauniista asioista, vaikka rakennuksista puhuttaessa taidan monen kollegan

tapaan joko alitajuisesti tai tietoisesti välttää kauneudesta puhumista. Kauneutta pidetään helposti pinnallisena käsitteenä, jota on vaikea mitata, ja sen tärkeyttä on vaikea perustella rakentamisen numeraalisten mittareiden rinnalla. Silti vielä vuonna 2025 voimaan tullessa uudessa rakentamislaisakin kauneuden käsite on mukana, ja siitä huolehtiminen kuuluu jopa lakisääteiseen viranomaisen velvollisuuteen. Laissa on säädetty, että ”*Viranomaisen on neuvonnassa, ohjauksessa ja vastuulleen kuuluvassa valvonnassa sekä suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavien tahojen on omassa toiminnassaan otettava huomioon rakentamisen ohjauksen lähtökohdat: -- rakennuksen on sovellettava rakennettuun ympäristöön ja maisemaan sekä oltava kaunis, arkkitehtuuriltaan korkeatasoinen tai sopusuhtainen*” (RakL 5§). Kun rakennus sijoitetaan asemakaava-alueelle, sekä myös kun se sijoitetaan kaava-alueen ulkopuolelle, on sijoittamisen edellytyksenä lisäksi, että ”*rakennuskohde soveltuu rakennettuun ympäristöön ja maisemaan sekä täyttää kauneuden, korkeatasoisen arkkitehtuurin tai sopusuhtaisuuden vaatimukset*” (RakL 44§ ja 45§).

Arkkitehti Mikael Tómasson totesi vuonna 2023 kirjoittamassaan kolumnissa, että arkkitehtien pitää jaksaa puhua kauneudesta sillä kauniista ympäristöstä halutaan pitää huolta (Arkkitehti uutiset 6/2023). Mistä kauneus sitten koostuu? Kauneutta on tosiaan vaikea mitata, mutta täysin subjektiivista sen arvioiminen ei kuitenkaan ole. Kauneuden saavuttamiseen riittävät harvoin niin sanotut koristeet, joita vanhoihin rakennuksiin liittyvässä kauneuskeskustelussa usein korostetaan. Kauneus tulee usein mittasuhteista, sommittelusta, autenttisuudesta ja harmonisesta kokonaisuudesta. Kauniissa rakennuksessa kaikki rakennusosat soittavat samaa sinfoniaa, ja kokonaisuus on mietitty pienintä yksityiskohtaa myöten. Vaikka rakennukseen liittyvät päämitat ovat suuria, on arkkitehdin käyttämä mittayksikkö millimetri. Esimerkiksi vanhat ruutuikkunat tehtiin aikanaan pieteetillä ja käsin, minkä vuoksi niistä oli mahdollista tehdä hyvin siroja. Teollistumisen myötä mittayksiköt ja listoilla peitettävät asennusvarat ovat kasvaneet, ja kertautuessaan tämä pieneltä tuntuva muutos mitoissa vaikuttaa kokonaisuuteen. Maallikko osaa luultavasti nähdä, mikä näyttää kauniilta ja mikä ei. Koristeet tai niiden puute on helpompi hahmottaa kuin se epämääräinen tunne, joka tulee siitä, kun katsoo julkisivua, jossa jokin vain on jotain toista rakennusta kauniimpaa tai rumempaa.

Kaupunki on elävä ja kehittyvä, ja kiinnostavimmillaan se on silloin, kun siihen liittyy monen aikakauden huolella suunniteltuja ja toteutettuja kerroksia. Laatukilpailun kautta päästään Palanderin tontille valitsemaan kaikkein laadukkain, toimivin ja toki myös ulkonäöltään sopivin vaihtoehto. Parhaimmillaan tontille voidaan saada ajaton ja tyylikäs kerrostuma, joka vielä tulevien sukupolvien aikana muistetaan 2020-luvun edustavana esimerkkinä. Ei siksi, että se räikeästi nousee esiin, vaan juuri siksi, miten se hienosti sopii ympäristöönsä ja ottaa siihen kantaa alentumatta mutta myös liikaa nöyristelemättä. Se istuu saumattomasti osaksi korttelia siten, että syntyy tunne siitä, että juuri tuollainenhan tuossa aina on pitänytkin olla. Tai ehkei sitä edes ohi mennessään huomaa, mutta kun pysähtyy katsomaan, voi tunnistaa tarkkaan harkitut yksityiskohdat, huolellisen toteutuksen ja toivottavasti myös sen kauneuden.

Anni Kauhanen

arkkitehti (SAFA) ja Hämeenlinnan kaupunkikuvatyöryhmän jäsen
